

Het andere perspectief

het verhaal van een ervaringsdeskundige bij de Hogeschool van Amsterdam

Author(s)

Kowalk, Henrike

Publication date

2015

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kowalk, H. (2015). *Het andere perspectief: het verhaal van een ervaringsdeskundige bij de Hogeschool van Amsterdam*. Hogeschool van Amsterdam, lectoraat Outreachend Werken en Innoveren.

**General rights**

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

HET ANDERE PERSPECTIEF

Het verhaal van een ervaringsdeskundige bij de
Hogeschool van Amsterdam



COLOFON

Dit is een uitgave van de Hogeschool van Amsterdam, Amsterdams Kenniscentrum voor Maatschappelijke Innovatie, lectoraat Outreachend Werken en Innoveren.

Amsterdam, januari 2015

Alles uit deze uitgave mag, mits met bronvermelding, worden vermenigvuldigd en openbaar gemaakt. Een digitale versie van deze uitgave is gratis te downloaden via onder meer www.wmowerkplaatsen.nl/amsterdam.

Deze uitgave is onderdeel van de Wmo-werkplaats Amsterdam, een samenwerkingsverband tussen regionale instellingen en de Hogeschool van Amsterdam, in samenwerking met het ministerie van VWS.



Auteur

Henrike Kowalk

Vormgeving

Gé grafische vormgeving

Drukwerk

Goos Communicatiemakers

Afbeelding omslag

Henrike Kowalk, www.henrikekowalk.nl

HET ANDERE PERSPECTIEF

Het verhaal van een ervaringsdeskundige bij de
Hogeschool van Amsterdam

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 7

Voorwoord 9

1. Inleiding 15

2. De inzet van ervaringsdeskundigen in het hoger beroepsonderwijs 19

2.1 Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigen op de HvA 19

2.2 Aandacht voor de ervaringskennis van studenten in het onderwijs 21

2.3 Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigen in de praktijk 24

2.4 Conclusie evaluaties 24

2.5 Visie op de inzet van ervaringsdeskundigheid in het hoger beroepsonderwijs 24

3. Van visie naar werkelijkheid 27

3.1 Het pad van het Bios-principe 27

4. Aandachtspunten en uitdagingen 31

4.1 Aansluiten bij de leefwereld in de samenleving 31

4.2 Gastsprekers 32

4.3 Ervaringen en aandachtspunten betreffende samenwerking en inbedding 32

4.4 Ervaringskennis van docenten 34

5. Tot slot: Omdenken en visie als drijfveren 37

5.1 De strategie van omdenken 37

5.2 Gebundelde krachten 37

5.3 Werken vanuit visie 38

Bibliografie 41

VOORWOORD

Actief neem ik het woord *ervaringsdeskundige / ervaringsdeskundigheid* sinds een jaar of vier in de mond. Daarvoor dacht ik naïef dat het een pleonasmie was: iedereen die leeft heeft ervaringen en is dus een ervaringsdeskundige. Toen we vier jaar geleden in onze onderzoeksgroep (wat nu het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren' is) de eerste ervaringsdeskundige in dienst namen, moest ik dus nog aan die term wennen. Nu hoort die deskundigheid er voor mij helemaal bij. Wat is er in die tussentijd gebeurd? Dat draait om twee nieuwe inzichten.

Het eerste inzicht is dat sociaal werkers meesters zijn in het verbinden van en betekenis geven aan krachten in de sociale werkelijkheid. Zo mediëren zij tussen wetenschappelijke kennis over die sociale werkelijkheid (die is vervat in onnoemelijk veel theorieën en begrippen) en de kennis die mensen (klanten, cliënten, bewoners e.d.) over hun werkelijkheid hebben, zoals die tot uiting komt in hun denken, dromen en doen (waarachter een grote diversiteit aan leef- en belevingswerelden schuil gaat). Die kennis hebben sociaal werkers vastgelegd in methodieken en vuistregels voor goed handelen. Op een zelfde manier bemoeien sociaal werkers zich met de kennis van bestuurders en politici: ze geven signalen aan hen af en reageren op de kaders die deze stuurkracht aan hen oplegt.

Het tweede inzicht is dat sociaal werkers steeds meer in die verbindende en betekenis gevende rol geholpen (moeten) worden door ervaringsdeskundigen. Die beschikken over het vermogen om de sociale werkelijkheid niet sec op een wetenschappelijke, bestuurlijke of professionele wijze te benaderen, maar als 'a matter of fact', dat wil zeggen vanuit hun ervaring over hoe het leven geleefd wordt en hoe problemen en 'oplossingen' beleefd worden. Ze weten uit eigen ondervinding hoe mensen in wetenschappelijk, bestuurlijk en professioneel onvoorstelbare sloten kunnen lopen, soms wel zeven keer op rij. In hun hoedanigheid als ervaringsdeskundige hebben ze geleerd (daar zijn opleidingen voor, ook bij de HvA) om uit de groef van hun eigen ondervinding te raken en ondersteunend en faciliterend te worden voor anderen. Ze kunnen vanuit hun ervaring transfers maken naar andere mensen in andere omstandighe-

den. Ze weten (als geen ander) dat recepten, modellen, concepten, theorieën, methodieken en taal weergaven van de werkelijkheid zijn, die geabstraheerd en gereduceerd zijn, dus nooit helemaal passend en adequaat. Daarom hoor ik ze soms – zeker ook in mijn team – roepen: ‘Die keizer van jullie heeft helemaal geen kleren aan!’

In die vier jaar heb ik vooral geleerd dat dergelijke ervaringskennis niet concurrerend is aan professionele, bestuurlijke en wetenschappelijke kennis, maar gistend complementair. Waaruit de kennis van een ervaringsdeskundige precies bestaat en hoe dat gisten vruchtbaar kan worden gemaakt, is een zoektocht waar ik de afgelopen vier jaar, samen met de mensen in mijn team, met veel plezier aan heb deelgenomen. Henrike heeft een deel van die reis meegeemaakt. Zij heeft daarbij gedaan waar ze goed in is: daar goed over nagedacht en vervolgens de moeite genomen om op een inspirerende manier op te schrijven hoe ver we met deze reis zijn gekomen.

Veel leesplezier!

Martin Stam

Lector Outreachend Werken en Innoveren

VOORWOORD

Wat is ervaringsdeskundigheid? Wie is een ervaringsdeskundige? Wat is ervaringskennis? Wat is de toegevoegde waarde van de inzet van ervaringsdeskundigheid? Wat betekent het werken met ervaringsdeskundigheid voor teams en organisaties? Welke randvoorwaarden zijn nodig voor een gelijkwaardige integratie van ervaringsdeskundigheid?

Google: ervaringsdeskundigheid. Ongeveer 78.6000 resultaten in 0,14 seconden. Klik op: wetenschappelijke artikelen. Ongeveer 920 resultaten in 0,02 sec. Het begrip ervaringsdeskundigheid staat sinds 1999 in de grote Van Dale. Ervaringsdeskundigheid verschijnt in diverse contexten, bijvoorbeeld revalidatie, geestelijke gezondheidszorg, re-integratie, dementie, armoede, autisme, diabetes, onderwijs, maatschappelijke opvang, politie en verslavingszorg. De publicaties gaan terug tot 1998 en in vrijwel alle onderzoeksrapporten en documenten draait het om dezelfde vragen.

Een aantal links verder begint het te vervelen. De talloze rapporten en documenten over ervaringsdeskundigheid verschillen vooral in taalgebruik en focus maar niet in de essentie. In nieuwe onderzoeken valt nauwelijks nieuws te ontdekken. Bijvoorbeeld in het onderzoeksrapport "Doorleefd verstehen", waarin de relatie tussen wetenschappelijke kennis en ervaringskennis centraal staat, is een van de conclusies dat ervaringskennis te vergelijken is met wetenschappelijke kennis over hetzelfde object, en dat beide vormen van kennis in essentie complementair aan elkaar worden. Zij geven immers inzicht in hetzelfde 'object' (Kool, Bouman, Visse, 2013, p. 63).

De relatie tussen wetenschap en ervaring heeft door de jaren heen filosofen en wetenschappers herhaaldelijk bezig gehouden. Isaac Newton beargumenteerde bijvoorbeeld dat vele wetenschappen, zelfs de scheikunde en natuurkunde, sterk steunen op de ervaring. Kant formuleerde het als: *"Kennis komt tot stand door een combinatie van de rede en de ervaring. Kennis kan niet zonder ervaring omdat het anders inhoudsloos en leeg zou zijn, want er is geen vaste aangeboren kennis. Anderzijds kan kennis ook niet zonder de rede, want dan zou de mens nooit in staat zijn de stroom van ervaringen op*

adequate manier te ordenen en te interpreteren. Ervaring is dus nodig, maar ze wordt evengoed bewerkt door de categorieën van het verstand.” (Rationalisme, Wikipedia, z.j.). Hiermee maakte hij 233 jaar geleden het verschil tussen ervaringen (hebben) in het algemeen en ervaringskennis al duidelijk.

Volwassenen maken dagelijks gebruik van kennis die ze als kind, en over de jaren heen, opgedaan hebben louter door ervaringen. Kinderen zitten niet met hun neus in wetenschappelijke theorieën voordat ze bijvoorbeeld op de fiets stappen. Over het algemeen leren zij fietsen door het te proberen, en ontdekken zij bepaalde wetmatigheden, zoals het houden van balans in relatie tot snelheid, terwijl ze bezig zijn. Tips die ouders geven, komen voort uit de eigen ervaringskennis en niet uit wetenschappelijke kennis of bijvoorbeeld deze recent opgestelde fietsformule (Goemans, 2010):

$$\begin{bmatrix} 80.8 & 2.3 \\ 2.3 & 0.28 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \dot{\phi} \\ \dot{\delta} \end{bmatrix} + \left\{ v \begin{bmatrix} 0 & 33.9 \\ -0.85 & 1.69 \end{bmatrix} \right\} \begin{bmatrix} \phi \\ \delta \end{bmatrix} + \left\{ g \begin{bmatrix} -80.9 & -2.6 \\ -2.6 & -0.8 \end{bmatrix} + v^2 \begin{bmatrix} 0 & 76.6 \\ 0 & 2.65 \end{bmatrix} \right\} \begin{bmatrix} \phi \\ \delta \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} T_{\phi} \\ T_{\delta} \end{bmatrix}$$

Het leven draait continu om het inzetten en benutten van onze ervaringskennis, alleen gebeurt dat vooral onbewust. Mensen maken hun ervaringskennis pas expliciet(er) als er een reden voor is, bijvoorbeeld als zij iets aan een ander willen of moeten uitleggen. Wat onderzoeken omtrent ervaringsdeskundigheid en ervaringskennis in de afgelopen jaren betreft, lijkt de observatie van Marilyn Ferguson (2006) dat wetenschappers alleen vragen stellen waarvan ze de antwoorden waarschijnlijk al hebben, de plank niet helemaal mis te slaan (pag. 47). Misschien is de tijd gekomen om andere vragen te gaan stellen en te onderzoeken?

Tevens valt mij op dat, ondanks de overvloed aan documenten over ervaringsdeskundigheid nog steeds veel onwetendheid heerst. Ervaringsdeskundigheid is geen vanzelfsprekend gevolg van ervaringen opdoen. Ervaringen hebben met relaties bijvoorbeeld betekent niet dat iemand relatiedeskundig is, net als dat kunnen schilderen niet betekent dat iemand deskundig is in het geven van kunstlessen of workshops. Bepaalde ervaringen en kennis professioneel in te kunnen zetten vraagt onder andere gerichte aandacht en reflectie op de eigen ervaringen en kennis in relatie tot andermans ervaringen, en ervaringsdes-

kundigheid overstijgt de persoonlijke ervaring(en). Bovendien draait de inzet van ervaringsdeskundigheid vooral om het benutten van herstelervaringen (Driessen et al, 2013) van mensen die met specifieke en levensontwrichtende ervaringen te maken hebben (gehad) en niet om de problematiek op zich. Ervaringsdeskundigheid verwerven vergt behoorlijk wat competenties en capaciteiten van mensen, dat wordt niet erkend door te stellen dat iedereen ervaringsdeskundig is omdat iedereen ervaringen heeft. Het ouderwetse spreekwoord “Wat de boer niet kent eet hij niet” verklaart de terughoudendheid van sommigen ten aanzien van ervaringsdeskundigheid enigszins, maar een belangrijk aspect van ervaringsdeskundigheid is juist dat het betekenis krijgt door het ‘doen’, samen met anderen.

Een andere factor die de integratie volgens mij bemoeilijkt, is de traditionele gang van zaken in organisaties. In de systeemwereld overheerst het lawaai van verborgen agenda’s, zoals anderen willen overtuigen en focussen op eigen belangen en doelen. Het gewone delen van mens tot mens, van persoonlijke gedachten, overwegingen en ideeën, zonder dat er een actielijst of een resultaat uit voort moet komen, is niet vanzelfsprekend. De systeemwereld bestaat uit mensen (zoals beleidsmakers, politici, wetenschappers) die nadruk blijven leggen op het onderscheidende en die doorgaan met het scheppen van sociale groepen. De kloof tussen mensen wordt daardoor gevoed, waaronder ook de kloof tussen ervaringsdeskundigen en professionals. Dat is jammer want dat zorgt voor overbodige spanningen. Begrippen als ervaringsdeskundigheid, ervaringskennis, herstel en leefwereld zijn niet uitsluitend gereserveerd voor zogenaamde (ex-)cliënten, kwetsbare burgers of burgers in precare situaties of ervaringsdeskundigen. Empowerment en oprecht benieuwd zijn naar de ander is essentieel in alle relaties. Voor wederkerigheid hebben wij geen theorieën of kaders nodig maar onze menselijkheid.

“En, wat heeft dat met mij te maken?“, hoor ik u tijdens het lezen denken. Veel. De praktijk, het onderzoek en het onderwijs zijn onvermijdelijk met elkaar verweven: de beroemde driehoek. Iedereen die erbij betrokken is, of wil zijn, zou ook kennis moeten nemen van wat er in alle hoeken zo gebeurt en er ook kritisch naar durven kijken. Kritiek is niet slecht maar waardevol. Een collega zei ooit tegen me dat hij kritische feedback op prijs stelt, omdat het laat zien dat een ander echt aandacht heeft geschonken aan zijn gedachten. Ik zie het

ook als een soort uitnodiging om de uitdaging aan te gaan om te leren en het beste eruit te halen. En ik denk dat het kan helpen om elkaar, als we de weg even lijken kwijt te raken, te herinneren aan vragen die werkelijk aandacht en onderzoek nodig hebben. Zoals: waar willen wij naartoe (individueel, als team, als organisatie)? Wat is ons doel? In hoeverre levert wat we in het onderzoek, onderwijs en de praktijk doen echt een bijdrage om dat doel te bereiken? Hoe kunnen we elkaar aanvullen op een manier dat iedereen in zijn waarde blijft? Wat kunnen we van elkaar leren? Enz.

Dit is slechts een greep uit de vele vragen die bijvoorbeeld medewerkers van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) in de afgelopen jaren poogden te onderzoeken, en die vooralsnog niet zodanig beantwoord zijn dat ze in het archief kunnen. Niettemin zijn veel inzichten gewonnen en is zichtbare voortuitgang geboekt bij het invoeren van ervaringskennis in het onderwijs. In het kenniscentrum Domein Maatschappij en Recht kwam het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren' op een gegeven moment met de suggestie om een handreiking te schrijven voor de inzet van ervaringsdeskundigheid in het hoger beroepsonderwijs (hbo). Een soort inspiratiebron voor andere hogescholen die eventueel geïnteresseerd zijn ervaringsdeskundigheid in hun opleidingen of trainingen te benutten. Dit document is het resultaat. Het heet alleen niet handreiking.

In de online Nederlandse encyclopedie en in de vier woordenboeken die ik geraadpleegd heb wordt handreiking gedefinieerd als: hulp, ondersteuning of een gebaar van goede wil om vrede te sluiten of een compromis te vinden. Niet alleen proef ik bij deze beschrijvingen een soort licht superieure bijmaak, maar ze sluiten ook geheel niet aan bij het eerder genoemde aspect van het gewone delen van mens tot mens, zonder enige agenda. Belangrijker nog, het sluit niet aan bij de drijfveer van het lectoraat: sociaal werkers leren uitgaan van de leef- en belevingswereld van mensen in kwetsbare posities, om zodoende beter aan te sluiten bij de krachten, kansen en dromen, en het proces versnellen, bekrachtigen en verduurzamen met behulp van de inzet van ervaringsdeskundigen.

Het begrip is (nog) niet in woordenboeken te vinden, maar ervaringsverhaal leek mij een zuiverdere en passendere titel, omdat dit document niet om advies gaat maar om het delen van de ervaringen en verhalen van mensen, om zoektochten, belevingen, conflicten, successen, bewustwording, vooruitgang als ook stilstand, en om inspiratie.

Henrike Kowalk

Ervaringsdeskundige bij de Hogeschool van Amsterdam

1 INLEIDING

Het begrip ervaringsdeskundigheid komt oorspronkelijk uit de vrouwenbeweging en de AA, en is mede onder invloed van de antipsychiatriebeweging in de jaren '60 door de cliëntenbeweging opgepakt. De strijd was eerst gericht op het verbeteren van de rechtspositie van de cliënt, op deelnemen in beslissingen over je eigen behandeling en je eigen lichaam, en op medezeggenschap over de organisatie van de zorg. Vanaf de jaren '90 richtte de inzet van de cliëntenbeweging zich echter steeds meer op onafhankelijk, volwaardig burgerschap. Cliënten ontwikkelden samen deskundigheid op grond van hun ervaringen en die van hun medecliënten. Vanuit de eigen visie op zorg en de zelf ontwikkelde deskundigheid begon de cliëntenbeweging ook invloed uit te oefenen op de kwaliteit van de hulpverlening zelf (Plooy A. uit: Driessen et al, 2013).

Onder invloed van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en Welzijn Nieuwe Stijl verschuift het accent van de hulpverlener als "probleemoplosser" en iemand die weet wat goed is voor een ander naar de hulpverlener als facilitator. Een persoon die (rand)voorwaarden schept en onderhoudt waardoor zowel collectieve als individuele herstel- en veranderingsprocessen op gang kunnen komen. Van hulpverleners wordt verwacht dat zij outreachend en generalistisch werken. Dat betekent dat zij initiatief tonen en mensen benaderen bij wie zij moeilijkheden vermoeden en dat zij kennis hebben van verschillende disciplines. Verder wordt van hen verwacht dat ze actief op hun handen zitten en focussen op wat iemand wel kan in plaats van wat iemand niet kan.

Met de herinrichting van de Wmo vinden nog meer wijzigingen plaats. Met de decentralisatie van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en de invoering van de nieuwe Participatiewet wordt het onderscheid in doelgroepen niet meer op de bekende regelingen gebaseerd. Het koersbesluit 'Amsterdamse Zorg: Noodzaak voorop' licht toe dat zogenaamde doelgroepen minder geclassificeerd zullen worden in termen van aandoening (ouderdom, fysieke, verstandelijke of psychische beperkingen) en meer in termen van zelfredzaamheid (Feber A. de, 2013). Het gaat dus niet meer om een onderverdeling naar de aard van problemen, maar om de vraag in hoeverre iemand (nog) functioneert. Voor hulpverleners betekent dit dat zij aan moeten kunnen sluiten bij

mensen met uiteenlopende problemen en diverse manieren van denken/doen en zichzelf uiten. Die allerlei unieke capaciteiten en talenten hebben maar ook verschillende wensen en behoeften. Professionals stoeien met deze verandering. Herstelondersteunend werken bijvoorbeeld vraagt over het algemeen een andere wijze van denken over mensen met een chronische psychiatrische aandoening of een problematische verslaving dan gebruikelijk is in de zorg en hulpverlening (Desain et al, 2013).

De wijzigingen in het beroepsprofiel en de veranderende doelgroepen zijn twee van de oorzaken van het groeiende beroep dat instellingen doen op ervaringsdeskundigheid als aanvullende kennisbron. Ervaringsdeskundigen worden regelmatig ingeschakeld in de praktijk van de ggz, verslavingszorg, de maatschappelijke opvang en de 'armoedebeweging', maar ook in de algemene gezondheidszorg, het onderwijs en op andere terreinen. Het begrip ervaringsdeskundigheid verschijnt steeds meer in beleidsnota's van de ggz, verslavingszorg en maatschappelijke opvang (Driessen et al, 2013). Ervaringsdeskundigen worden onder andere gevraagd om mee te denken bij het opzetten van projecten, onderzoeken en/of bijvoorbeeld de uitvoering van beleid. Of zij vervullen de rol van een tolk of brugfunctie om de kloof te dichten tussen cliënten en reguliere hulpverlening (Spiesschaert et al uit: Driessen et al, 2013). De ervaringen van professionals zijn dat ervaringsdeskundigen, juist vanwege het andere perspectief, vaak dingen opvallen die anders over het hoofd worden gezien. Aspecten die uiteindelijk wel erg belangrijk zijn voor zowel de hulpverlener als ook diegene die hulp nodig heeft. Begin 2012 is een vakvereniging voor ervaringswerkers (VVvE) opgericht die zich sterk maakt voor de inzet van gekwalificeerde ervaringswerkers en voor erkenning van deze functie en werksoort.

Ondertussen komen we het begrip ervaringsdeskundigheid ook op de HvA steeds vaker tegen. Al geruime tijd verzorgt de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) het Traject Opleiding Ervarings Deskundigheid (TOED) en de GGz Ervaringsagoog Opleiding (GEO), twee initiatieven van het Instituut voor Gebruikers Participatie en Beleid (IGPB) en het cliëntenbelangenbureau van de GGz Eindhoven, in samenwerking met de Fontys Hogeschool in Eindhoven. Vanuit de TOED en GEO werden ervaringsdeskundigen in toenemende mate als gastdocenten bij het onderwijs op de HvA betrokken. In 2009 neemt het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren', onderdeel van het

kenniscentrum van de HvA Domein Maatschappij en Recht, de eerste ervaringsdeskundige in dienst en 2012 een tweede. Ervaringsdeskundigen worden structureel ingezet bij sommige onderwijsprogramma's van de opleidingen SPH, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) en Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD). Zo ook bij de afdeling Scholing en Ontwikkeling, die scholingen, ontwikkelingen en trainingen in de praktijk verzorgt.

De ervaringsdeskundigen die betrokken raken bij het onderwijs zijn aangesloten bij Team ED, een sociaal uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen. Team ED streeft ernaar om ervaringsdeskundigen te voorzien met trainingen en intervisies ter bevordering van hun deskundigheid. In 2013 vond op de HvA de eerste Masterclass voor ervaringsdeskundigen plaats; een samenwerkingsproject van Team ED (destijds nog het Makelpunt van Cliëntenbelang Amsterdam), Zorgbelang Noord-Holland en de HvA. Organisaties die tot nu gebruik hebben gemaakt van ervaringsdeskundigen van Team ED zijn onder andere Puur Zuid, Sociale Loketten, Samen Doen-teams, Centram, Legers des Heils, ABC Alliantie en HvO Querido.

De ontwikkelingen in de praktijk hebben direct invloed op het onderwijs omdat hier de toekomstige hulpverleners opgeleid worden. Willen we studenten adequaat voorbereiden op hun toekomstige werk(veld) én hun rol en positie als hulpverlener (facilitator) dan moet het onderwijs aansluiten bij de praktijk. Dit kan alleen door de kennis, geluiden en ervaringen uit de praktijk een plek te geven in de opleidingen. Met de ingrijpende en complexe ontwikkelingen, zoals het veranderende beroepsprofiel, decentralisatie AWBZ, de invoering van de nieuwe Participatiewet, de verschuiving van samenwerkingspartners en collega's, veranderingen van doelgroepen, zullen wij kritisch moeten (blijven) reflecteren op de vraag hoe wij studenten nog beter voor kunnen bereiden op de praktijk.

Ontevredenheid over de hulpverlening is niet verdwenen. Wij zullen dus ook na moeten blijven denken over kwesties als: hoe kunnen studenten tijdens de opleidingen leren aan te sluiten bij de leef- en belevingswereld, en de mens als mens te ontmoeten en te begeleiden in plaats van zaken over te nemen? Hoe kunnen zij leren het principe van aansluiting bij de mens ook te vertalen naar de samenwerking met zowel andere doelgroepen, partners en ervaringsdes-

kundigen als collega's? En zoals opleidingsmanager MWD Laura Koeter (2013) het met betrekking tot het onderwijs zo mooi en krachtig formuleerde: "Hoe maak je het levend? Hoe maak je het echt?".

2 ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET HOGER BEROEPS- ONDERWIJS EN DE PRAKTIJK

2.1 Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigen op de HvA

Op dit moment worden ervaringsdeskundigen vooral als gastdocent ingezet, voor rollenspelen, om op stap te gaan met studenten en bij assessments. De onderwijsprogramma's die structureel gebruik maken van ervaringsdeskundigen zijn:

- Minoren: GGZ-agoog, Outreachend werken, Huiselijk en seksueel geweld
- Toolkits: Rehabilitatie, Outreachend werken
- SPH methodiek 2de jaar
- Blok Diversiteit
- SLB 1ste jaar SPH
- Werkcollege Dwang en Drang
- Modulen: Kind en Veiligheid, Armoede, Eigen regie, Ouderen

De twee ervaringsdeskundigen die in dienst zijn bij het Kenniscentrum Maatschappij en Recht zijn onder andere betrokken bij:

- gastlessen HvA
- trainingen/workshops/scholing aan reguliere hulpverleners
- WMO-werkplaatsen (gebiedsgericht en herstelgericht onderzoek en implementatie, ontwikkelingen onderwijsprogramma)
- de organisatie en ontwikkeling omtrent de inzet van ervaringsdeskundigen in het onderwijs en de praktijk (samenwerking HvA en Team ED, meedenken bij het scheppen van randvoorwaarden voor de inzet van ervaringsdeskundigen, kwartiermaken).

Tijdens gastlessen halen ervaringsdeskundigen de beleefde praktijk in het klaslokaal. Zij delen hun (herstel)verhaal en reflecteren met studenten op belangrijke aspecten van bijvoorbeeld bejegening. Persoonlijke ervaringsverhalen geven meer inzicht in de belevingswereld van mensen met diverse problematieken en achtergronden, als ook in uiteenlopende aspecten van de hulpverlening

zoals bijvoorbeeld herstelondersteuning, dan theoretische of wetenschappelijke boeken of artikelen. Studenten zeggen regelmatig dat zij het op prijs stellen om in gesprek te kunnen gaan met iemand die weet hoe het is/voelt om in de hulpverlening terecht te komen. Door studenten kennis te laten maken met de mens achter een hulpvraag/probleem en te laten zien dat een mens zo veel meer is en kan dan wat hij/zij volgens anderen niet is en niet kan, biedt de inzet van ervaringsdeskundigen ook tegenwicht bij stigmatiseringsprocessen. In het kader van visievorming maken ervaringsdeskundigen onder andere gebruik van stellingen over mensen met specifieke problemen of brengen ze een thema ter sprake om vooroordelen boven tafel te halen en deze met de studenten te onderzoeken. Het oefenen van methodieken in rollenspelen met ervaringsdeskundigen voelt volgens studenten 'echter' dan het oefenen met een trainingsacteur of medestudent. Het op stap gaan met ervaringsdeskundigen ervaren studenten als heel leerzaam omdat ze echt in aanraking komen met de leefwereld (Digitale enquête HvA, 2013).

Studenten over de inbreng van ervaringsdeskundigen als gastsprekers en gastdocenten:

"Veel goede voorbeelden uit de praktijk."

"De theorie is beter te koppelen aan de praktijk. Alle methodieken en technieken kunnen vertaald worden naar de inbreng van ervaringsdeskundigen. Wat werkt wel en wat niet."

"Veel (toekomstige) professionals werken in en namens een organisatie, vaak is er geen zicht op wat de cliënt echt beweegt en bezig houdt. Een ervaringsdeskundige kan beter zicht geven op de beleving van een cliënt."

"Ik heb gezien waar de dakloze ervaringsdeskundigen terecht konden/heen gingen, daardoor kon ik beter aansluiten en begrijpen bij hun leefwereld. Het is erg indrukwekkend en het heeft me laten zien dat het contact zich niet alleen maar in de spreekkamer hoeft af te spelen."

"De verhalen en inbreng van ervaringsdeskundigen geven een goed beeld over de leefwereld van de cliënt."

(Digitale enquête HvA, 2013)

Ook de docenten stellen de inzet van ervaringsdeskundigen in hun lessen op prijs. Een docent zegt:

“Studenten en hulpverleners leren veel van ervaringsdeskundigen wat ik ze niet kan bijbrengen.” (Digitale enquête HvA, 2013)

2.2 Aandacht voor de ervaringskennis van studenten in het onderwijs

Tijdens gastlessen met ervaringsdeskundigen komt dikwijls de ervaringskennis van sommige studenten ter sprake. Zij worden door ervaringsverhalen geraakt in hun eigen ervaringen. Bij studenten en docenten bestaat behoefte om tijdens de opleiding meer aandacht te geven aan de ervaringen en ervaringskennis van studenten (nabesprekingen gastlessen, digitale enquête HvA, 2013).

Bij de opleiding SPH in Amsterdam presenteren propedeusestudenten in het kader van hun portfolio bij het vak studieloopbaanbegeleiding (SLB) zichzelf als persoon in relatie tot hun toekomstige rol als sociaal pedagogisch hulpverlener. Tijdens deze bijeenkomsten wordt regelmatig ook melding gemaakt van ervaringen met traumatische gebeurtenissen, het hebben van een diagnose, het omgaan met hulpverlening of het leven met een kwetsbaarheid van welke aard dan ook. Over het algemeen blijft het bij deze meldingen. Er wordt geen ruimte ingeruimd om de betekenis van deze ervaringen voor het eigen levenstraject, voor de samenwerking met medestudenten noch voor hun toekomstige rol als hulpverlener te exploreren. Wat blijft is een ‘onafgemaakt proces’ dat zowel bij docenten als bij medestudenten tot handelingsverlegenheid kan leiden en bij de student tot het besef, dat hij/zij er verder maar beter over kan zwijgen. (Passavanti, 2013)

Studenten kunnen zo (nog meer) het contact met zichzelf kwijtraken wat ten koste gaat van het vermogen om echt contact te maken met een ander. Volgens mij kan men alleen door echt in contact te zijn met zichzelf ook daadwerkelijk contact maken met anderen. Zich zonder oordeel te kunnen verplaatsen in mensen in andere omstandigheden en met andere achtergronden vereist, dat je je bewust bent van je eigen menselijkheid en de complexiteit van je eigen ervaringen en gevoelens en in hoeverre deze keuzes en gedrag (kunnen) beïnvloeden. Irvin D. Yalom vertelt bijvoorbeeld dat Erich Fromm in zijn lessen over empathie vaak het citaat van Terentius van meer dan tweeduizend jaar geleden gebruikte: “Ik ben een mens en niets menselijks is mij vreemd”.

Volgens Yalom spoorde Fromm mensen aan om zich open te stellen voor dat deel in henzelf dat correspondeert met wat een ander deelt, ongeacht of het van pijnlijke, belachelijke of gênante aard is. Fromm achtte het belangrijk dat mensen, als zij zich niet open kunnen stellen, onderzoeken waarom zij een deel van zichzelf af hebben gesloten (Fromm uit: Yalom, 2002).

Deze gedachten sluiten aan bij wat een ervaringsdeskundige, destijds in opleiding tot maatschappelijke werker, in "Verborgene schatten" (2010) vertelt over hoe zij het accent weet te leggen op mens-zijn (pag. 62). Zij zegt, het moeilijke aan het luisteren met een open hart is dat zij haar emoties gaat voelen en het soms pijnlijk kan zijn. Ze is zich er bewust van dat haar emoties af en toe ook in haar stem te horen zijn, maar is ervan overtuigd dat het voor een ander juist helend kan zijn om te horen of te zien dat zij daadwerkelijk meevoelt. Volgens haar is de belangrijkste voorwaarde dat zij professioneel blijft handelen, dat betekent dat zij haar emoties ook weer af weet te sluiten om in gesprek te kunnen gaan.

Een kritische en waardevolle kanttekening van een docent over de ervaringskennis van studenten:

"Weinig mis met ervaringsdeskundigheid in het onderwijs. Maar liever wil ik dat de ervaringen van ALLE studenten naar een deskundig niveau getild worden in het onderwijs dan (om het oneerbiedig te zeggen) een gek in te laten vliegen als illustratiemateriaal. Iedereen (ook studenten) heeft zijn of haar eigen verhaal; dat gebruiken is nuttig. Het gevaar van ervaringsdeskundigen is dat anderen een probleem hebben en dat hulpverleners geen problemen hebben maar anderen met problemen kunnen helpen. Lijkt me niet de bedoeling van de opleiding." (Digitale enquête HvA, 2013)

Bij andere opleidingsinstituten is het ervaringsleren en ervaringskennis als derde kennisbron opgenomen in het curriculum, bijvoorbeeld in Windesheim, al dan niet in combinatie met het inrichten van aparte opleidingsgroepen (Fontys, Saxion). De genoemde hbo-opleidingen hebben gemeen dat zij opleiden tot sociaal-agogische hulpverlener en daarbij in het bijzonder aandacht besteden aan de ervaringskennis onder hun studenten (Haaster van et al uit: Passavanti, 2013). Het gaat om de persoonlijk-professionele ontwikkeling. Mede naar

aanleiding van het projectplan 'Leren met Ervaring' is in 2013 op de HvA bij de SPH-opleiding de pilot van het leertraject 'Leren met Ervaring' gestart. Een ervaringsdeskundige is vanaf het begin betrokken bij de vormgeving van deze leerlijn.

Een docent over de noodzaak om (meer) aandacht te schenken aan de ervaringen van studenten:

"In onze op controle gerichte maatschappij, in een op 'evidence-based' gestoelde beroepspraktijk van producten, protocollen, instant oplossingen is er minder gelegenheid om vertrouwen en compassie te ontwikkelen. Hoe kan er sprake zijn van aansluiten, echt luisteren, als er geen herkenning, erkenning is voor eigen ervaringskennis? Als schaamte, angst en blinde vlekken de bovenaanvoeren. Of agressie en arrogantie. Onze studenten zijn nog jong, maar ze gaan een veranderende, moeilijke praktijk tegemoet. Bewust worden van de betekenis van hun levenservaring voor zichzelf, voor anderen en voor hun rol als hulpverlener maakt weerbaar en geeft zelfvertrouwen. Het zou al in het eerste jaar ingezet moeten worden." (persoonlijk gesprek docent 2014)

Een onderwijsprogramma met aandacht voor de ervaringen van studenten betekent echter niet dat de inzet van ervaringsdeskundigen in het onderwijs overbodig is. Uit een leeronderzoek bij de minor Huiselijk en seksueel geweld, over ervaringsdeskundigheid van studenten en de manier waarop ervaringsdeskundigheid geïntegreerd kan worden, blijkt namelijk dat de inbreng van eigen ervaringen niet iedere student aanspreekt. Aan dit leeronderzoek hebben 65 studenten deelgenomen. Het merendeel van de minorstudenten (78%) gaf aan dat zij een apart programma voor ervaringsdeskundige studenten niet nodig vinden. De meeste studenten (95%) zeiden wel dat zij het interessant zouden vinden om tijdens de minor de ervaringen van een ervaringsdeskundige te horen. Verder was men grotendeels van mening dat ervaringsdeskundige studenten extra aandacht en ondersteuning, bijvoorbeeld door middel van supervisiegroepen zouden moeten krijgen (Minor Huiselijk Geweld HvA, 2012).

2.3 Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigen in de praktijk

Vanuit het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren' worden ervaringsdeskundigen standaard ingezet bij trainingen en scholingen buiten de deur, bijvoorbeeld bij trainingen aan Wijkteams of Samen Doen-teams. De deelnemers zijn mensen die ooit een sociale beroepsopleiding hebben gevolgd en al jaren in het veld werken of mensen die veel werkervaring hebben en nu een deeltijd beroepsopleiding volgen. Onverminderd worden de ervaringsdeskundigen bij deze trainingen als belangrijk en onmisbaar ervaren (Evaluaties Scholing en Ontwikkeling, z.j.). Dus ook voor deeltijdstudenten en mensen die al veel werkervaringen hebben heeft de inzet van ervaringsdeskundigheid een toegevoegde waarde.

2.4 Conclusie evaluaties

De inzet van ervaringsdeskundigen als gastdocenten en het ontwikkelen van een apart leerprogramma voor studenten met ervaringen sluiten aan bij de (verschillende) behoeften van studenten. 100% van de studenten en 75% van de docenten die mee hebben gedaan aan de digitale enquête (2013) willen dat ervaringsdeskundigen vaker en structureel in het onderwijs worden ingezet. Voorafgaand aan deze enquête heeft Liesbeth Hovenkamp, trekker van de pilot "Leren met ervaring", in 2012 veel oriënterende gesprekken met docenten gevoerd over ervaringsdeskundigheid in het onderwijs. De antwoorden die zij destijds kreeg komen (letterlijk) overeen met de respons in de enquête. Aangezien de inzet van ervaringsdeskundigen gewenst wordt (gelet op de positieve uitkomsten van de interne enquête, plus resultaten uit andere onderzoeksprojecten en trainingen aan hulpverleners), is de conclusie gewettigd dat binnen de sociale opleidingen van de HvA een groot draagvlak is voor de inzet van ervaringsdeskundigheid en dat het zeker de moeite waard is om de inzet van ervaringsdeskundigheid in het onderwijs verder te exploreren.

2.5 Visie op de inzet van ervaringsdeskundigheid in het hoger beroepsonderwijs en de praktijk

In de maatschappij vindt een kanteling plaats die ook een kanteling in het onderwijs vraagt. Uit de vele individuele gesprekken met studenten en docen-

ten, de digitale enquête (2013) en bijeenkomsten over onderwijs- en sociale vraagstukken wordt een verlangen naar verandering voelbaar. Dit verlangen gaat om de behoefte aan onderwijs waarin deelnemers en hun ervaringskennis (weer) meer aandacht krijgen, en waarin studenten leren inductief te leren en de vaardigheid ontwikkelen om beter naar bevind van zaken te handelen. Niet de aannames van theorieën en methodieken staan centraal, maar de dagelijkse realiteit waar de professional vanuit zijn missie mee wordt geconfronteerd (Stam, 2013).

De inzet van ervaringsdeskundigen in het onderwijs en scholingen en ontwikkeltrajecten in de praktijk kan een bijdrage leveren om deze gewenste kanteeling te bereiken. De ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigen in het onderwijs wettigen de conclusie dat het belangrijk is er een vast onderdeel van te maken in de opleidingen. Vanaf het eerste jaar, op verschillende plekken en in diverse vormen. Zowel bij voltijd als deeltijd. Het ligt voor de hand om het huidige aanbod van gastsprekers uit te breiden en meer studenten van de ervaringen en kennis van ervaringsdeskundigen te laten profiteren, en om verder toe te werken naar een aparte leerlijn voor studenten met ervaringen. Door ervaringsdeskundigheid als gelijkwaardige kennisbron te presenteren (naast professionele en wetenschappelijke kennis), leren studenten (hopelijk) zich als professional beter collegiaal te verhouden tot ervaringsdeskundigen.

3 VAN VISIE NAAR WERKELIJKHEID

De conclusie van het Landelijke Steunpunt inzet van Ervaringsdeskundigheid (LIVE) is dat de invoering van ervaringsdeskundigheid een lange adem vergt. Niet alleen omdat het een nieuwe werkwijze betreft maar omdat het ook een cultuuromslag binnen de gehele organisatie vereist (Van Erp, 2012). Dit hoofdstuk is een stapje terug naar de geschiedenis en zal nauwkeuriger uiteenzetten in hoeverre deze twee aspecten een rol spelen bij de ontwikkelingen op de HvA.

3.1 Het pad van het Bios-principe

Rond 2000 begint een SPH-docent ervaringsdeskundigen bij het onderwijs te betrekken. Dat was een jaar nadat het begrip ervaringsdeskundigheid in de dikke Van Dale werd opgenomen, en lang voordat er sprake was van een veranderende verzorgingsstaat waarbij ervaringsdeskundigheid een soort hype werd. Na hem nemen andere docenten het initiatief. Niet iedereen voelt er iets voor om ervaringsdeskundigen in te zetten en het is aan individuele medewerkers, de voorlopers, om mogelijkheden te vinden en te creëren voor de inzet van ervaringsdeskundigen. Door het besluit van het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren' om een ervaringsdeskundige in dienst te nemen krijgt ervaringsdeskundigheid een officiële plek in het Kenniscentrum Maatschappij en Recht. De samenwerking tussen de opleidingen en het Kenniscentrum is tot dusver nog beperkt. Alleen docenten en onderzoekers die betrokken zijn bij een gezamenlijk onderwijsprogramma zijn op de hoogte van elkaars initiatieven. De focus in het sociale werk komt steeds meer te liggen op het collectieve waardoor ook op de Hogeschool een beweging op gang komt die stuurt op (meer) samenwerking. De opleidingen en het kenniscentrum zoeken elkaar bewuster en vaker op om te brainstormen over hoe het onderwijs nog beter aan kan sluiten bij de ontwikkelingen in de praktijk.

In zijn lectorale rede „Het belang van onzeker weten“ (2013) onderzoekt Martin Stam hoe veranderingen en vernieuwingen tot stand kunnen komen. Volgens hem komt succesvol innoveren neer op de vuistregel: laat de ontwikkeling en uitvoering van het werk meer van onderaf gebeuren, maar zorg

top-down voor kaders en ondersteuning die dat mogelijk maken. Bottom-up werken is de consequentie van het principe: aansluiten bij de krachten in de leef- en belevingswereld. Stam vat dit samen in het Bios-principe:

1. Van binnenuit in plaats van buitenaf (meer vanuit leef- en minder vanuit systeemwereld).
2. Inductief in plaats van deductief (niet vanuit 'zeker weten' maar vanuit 'onzeker weten').
3. Van onderaf in plaats van bovenaf (richt praktijken in met experimenteer-, regel- en reflectieruimte van teams).
4. Samen in plaats van apart (deelnemers aan zulke praktijken erkennen het belang van verschillende soorten expertise).

(Studie Arena, 2014)

Als we vanuit de kenmerken van het Bios-principe naar de ontwikkelingen rond de inzet van ervaringsdeskundigheid op de HvA kijken, ontdekken we volgende overeenkomsten:

1. De inzet van ervaringsdeskundigheid in het onderwijs wordt van binnenuit, niet van buitenaf, geïntroduceerd: docenten en onderzoekers die de noden van mensen, en hun eigen verlangen naar verandering, als uitgangspunt nemen om ervaringsdeskundigen te betrekken.
2. Zij gaan er weliswaar vanuit eigen overtuiging mee aan de slag maar niet vanuit zeker-weten. Ze durven te proberen, en ze handelen op basis van eigen initiatief en naar bevind van zaken.
3. De inzet van ervaringsdeskundigheid begint van onderaf in het onderwijs te nestelen: HvA-medewerkers zorgen voor verdieping van de kennis over ervaringsdeskundigheid en voor uitbreiding van de praktijk ermee, maar zonder al een uitgestippeld plan te hebben.
4. Medewerkers zoeken binnen hun eigen omgeving de samenwerking met collega's. Onderwijs, onderzoek en praktijk zoeken elkaar steeds gericht en vaker op, om in cocreatie te komen tot verdieping van de onderliggende waarden en verduidelijking van gemeenschappelijke doelen.

De meest bepalende factor voor de ontwikkelingen op de HvA is dat medewerkers het "gewoon" gingen dóén en het pad van ervaringsleren insloegen. "Gewoon doen" is niet ondoordacht of onvoorbereid handelen maar gaat om de knoop doorhakken, ook al weet nog niemand hoe het precies moet.

“Gewoon doen” is proberen, aan den lijve ervaren hoe het gaat, ervaringskennis opdoen en vanuit deze kennis verder ontwikkelen. Dit valt te vergelijken met het achterliggende idee van exposure, waarbij het de bedoeling is dat mensen zichzelf juist blootstellen aan datgene wat ze liever willen vermijden, vanwege irreële vervelende gevoelens, en dat zij gaan voelen dat het helemaal niet zo erg is. Volgens onderzoekers uit verschillende disciplines is dat vermijdingsgedrag mogelijk verantwoordelijk voor hoe wij denken (Ferguson, 2006, p. 110) en exposure kan dus op velerlei niveaus van pas komen, zo ook bij het werken met ervaringsdeskundigen. Medewerkers van de HvA bevestigen dat niet het praten over hoe het moet eventuele scepsis of ongemak reduceert, maar herhaaldelijke exposure. Met andere woorden: herhaaldelijk “gewoon doen”.

“Ik was heel sceptisch om met ervaringsdeskundigen te werken, maar door het gewoon te doen merk ik dat het een proces is voor mij en de ervaringsdeskundigen. En, dat het een dynamische beweging is.” (Docent, persoonlijk gesprek, 2013)

Al met al kunnen we zeggen dat het proces op de HvA keurig volgens de vuistregel van succesvol innoveren is verlopen, maar dat betekent niet dat we er zijn. Noch is het een garantie voor een cultuuromslag binnen de organisatie of de gewenste kanteling in het onderwijs. Het aantal medewerkers dat betrokken raakt bij de inzet van ervaringsdeskundigheid op de HvA stijgt. Daardoor wordt het toenemend complexer. Aan de ene kant juichen wij dat toe want dit is hoe transformaties tot stand komen. Aan de andere kant zitten ook steeds meer en andere belangen, zienswijzen en wensen aan tafel. Dit vraagt nauwkeurig luisteren naar elkaar want een goede samenwerking tussen diverse partijen vereist onderling begrip voor de verschillende functies, motieven en belangen (Veerman & Stam, 2009). Tevens wordt alertheid steeds belangrijker als we willen dat het proces een bottom-up ontwikkeling blijft en ervaringsdeskundigheid niet gehanteerd wordt als eigendom van de organisatie. Door de academische manier waarop soms over ervaringsdeskundigen wordt gesproken, dreigt het besef wel eens te vervagen dat ervaringsdeskundigheid niet voortkomt uit de wetenschap of het onderwijs. We moeten zeker kritisch naar de kwaliteit ervan kijken maar de oorspronkelijke kern van ervaringsdeskundigheid hoort uitgangspunt te blijven, waarbij de ervaringsdeskundigheid als gelijkwaardige zelfstandige samenwerkingspartner erkend wordt.

Door hoe we de ontwikkelingen op de HvA in het eerste deel gepresenteerd hebben kan de misleidende indruk ontstaan dat medewerkers van de HvA het voor elkaar hebben gekregen, maar zo elegant als het eruit ziet is het niet. Het volgende stuk zal daarom iets gedetailleerder inzoomen op wat zich achter de schermen heeft afgespeeld.

4 AANDACHTSPUNTEN EN UITDAGINGEN

4.1 Aansluiten bij de leefwereld in de samenwerking

Sommige hulpverleners zien de ervaringsdeskundige als een niet capabele collega, of zetten de ervaringsdeskundige in voor activiteiten of rollen die niet bij hem of haar passen (Desain et al, 2013). Ervaringsdeskundigen werken vanuit de leefwereld en vertegenwoordigen de belangen van mensen die ondersteuning nodig hebben. Dit betekent dat professionals in de samenwerking met ervaringsdeskundigen dit moeten weten en ook kunnen aansluiten bij de leefwereld. De HvA is weliswaar geen ggz-instelling of maatschappelijke opvang maar onderwijsinstituten behoren ook tot de praktijk. Het principe van aansluiten bij de leefwereld is in de samenwerking met ervaringsdeskundigen in het onderwijs en onderzoek net zo relevant.

Het lastige is dat in het onderwijs door de hectiek van de dagelijkse gang van zaken over het algemeen vergeten wordt om ook te reflecteren op het eigen denken en handelen en op wat wij moeten, kunnen en willen leren in de samenwerking met ervaringsdeskundigen. De focus is vooral gericht op wat anderen moeten leren, zodat zij anderen kunnen helpen en zodat zij beter samen kunnen werken. In persoonlijke gesprekken vertellen medewerkers dat zij wel behoefte hebben aan ruimte om uit te kunnen wisselen over wat zij tegenkomen. Een docent/onderzoeker zou het bijvoorbeeld waarderen om af en toe in een soort intervisie of gespreksbijeenkomst met collega's te kunnen sparren. Zij is benieuwd naar hun ervaringen en hoe anderen met bepaalde situaties omgaan. Wat doen collega's bijvoorbeeld als er iets onverwachts gebeurt in het contact met een ervaringsdeskundige of als het aansluiten niet lukt? Verder vertelt zij dat ze soms de indruk krijgt dat ervan uit wordt gegaan dat iedereen gewoon weet hoe het allemaal moet, maar dat is lang niet het geval. Medewerkers op de HvA stoeien net zo met het concept van aansluiten bij de leefwereld als professionals in de praktijk. Hier zou meer aandacht aan geschonken moeten worden want het is een essentieel onderdeel van succesvol innoveren. "Van binnenuit" staat ook voor de "noden", de belevingen en ervaringen, van medewerkers en de leefwerelden die binnen het systeem aanwezig zijn.

“Waarom willen wij ervaringsdeskundigheid als we er niet ook gebruik van maken voor ons eigen leer- en ontwikkeltraject?” (Docent, persoonlijk gesprek, 2012)

4.2 Gastsprekers

Om ervaringsdeskundigen adequaat in het onderwijs in te kunnen zetten en te benutten, moet er het besef zijn, dat de inzet van ervaringsdeskundigen niet bedoeld is om docenten te vervangen maar om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs. Voor de naamgeving van de rol van de ervaringsdeskundige zijn we daarom voorzichtig met de term “gastdocent”. Docentschap vereist bijvoorbeeld didactische vaardigheden. Sommige ervaringsdeskundigen zullen deze vaardigheden ongetwijfeld bezitten maar anderen niet. Didactische vaardigheden zijn zeker te leren, voor wie het wil, maar waar het om gaat is dat de rol van ervaringsdeskundige een andere is dan die van een docent. Door dezelfde term te gebruiken, ook al is het in de vorm van gastdocent, kan rolverwarring ontstaan. Het risico is ook dat ervaringsdeskundigen zich plots als docenten opstellen, waarmee helaas de toegevoegde waarde verdwijnt. Wij denken dat de term “gast spreker” toepasselijker is voor de rol die ervaringsdeskundigen in het onderwijs vervullen en kan helpen om verwachtingen op het juiste peil te houden.

4.3 Ervaringen en aandachtspunten betreffende samenwerking en inbedding

De ervaringen zijn over het algemeen positief maar soms niet helemaal. Een aantal docenten vinden de diversiteit van gastsprekers bijvoorbeeld heel waardevol. Anderen daarentegen vinden het soms lastig dat het nogal kan verschillen welke ervaringsdeskundige in een les komt. Ook kan het gebeuren dat een docent hinder ervaart of ontevreden is als een les niet zo verloopt als vooraf bedacht. Dit heeft zo nu en dan tot de kwestie betreffende “competenties van ervaringsdeskundigen” geleid. Gelet op het feit dat we een gelijkwaardige integratie willen zou deze vraag wel gepaard moeten gaan met “competenties van onderwijsmedewerkers” in relatie tot het werken met ervaringsdeskundigen. Ons doel is kwalitatief goed onderwijs, maar is niet gastsprekers „passend” te maken voor het bestaande systeem of om een stereotype ervaringsdeskundige te creëren. Op de HvA is deze discussie tot nog toe in de

kiem gesmoord, omdat telkens weer blijkt dat het niet om (een gebrek aan) competenties gaat. Gezamenlijke voorbereiding en nabesprekingen zijn doorslaggevend voor het verloop van een les en de tevredenheid, aan beide kanten. Naast het verduidelijken van verwachtingen en lesdoelen kan bovendien bij voorbaat uitgewisseld worden over wat men van elkaar nodig heeft, mocht het ergens mis gaan of mocht er iets onverwachts gebeuren. In gesprekken, evaluaties en de enquête (2013) geven ervaringsdeskundige gastsprekers en onderwijsmedewerkers allemaal aan dat voor- en nabesprekingen een absolute must zijn. Dat geldt ook voor docenten die al heel vaak met ervaringsdeskundigen hebben gewerkt.

“In het algemeen kom ik er steeds meer achter hoe nauw het luistert wat je vraagt, wat je met een ervaringsdeskundige gastspreker in een les wilt. Soms hebben mensen een ontzettend goed verhaal, maar dan zitten ze een dag in een onzekere bui en komt er een bijna warrig verhaal. Dan probeer ik te helpen door vragen te stellen en de groep vragen te laten stellen, maar dat is toch voor niemand bevredigend. Met andere woorden, elke keer leer ik weer meer hoe belangrijk het is om zo’n les samen goed voor te bereiden, duidelijk af te spreken wat je van elkaar verwacht en wie wat doet.”

(‘ervaren’ docent, persoonlijk gesprek, 2014)

Uit gesprekken en de digitale enquête (2013) komt naar voren dat de samenwerking tussen docenten en ervaringsdeskundigen, ondanks spanningsmomenten of verschillende beleving, door de respondenten als goed wordt ervaren. Als ervaringsdeskundigen structureel onderdeel worden van specifieke onderwijsprogramma’s valt daar nog meer uit te halen, bijvoorbeeld door een tandem-constructie van docenten en ervaringsdeskundigen. Op de HvA worden de minor en toolkit ‘Outreaching Werken’ al in zogenaamde tandems georganiseerd. Evenals alle workshops en trainingen buiten de HvA die door het kenniscentrum vanuit het lectoraat ‘Outreaching Werken en Innoveren’ worden verzorgd. Ook GGzinGeest past het concept toe bij trainingen aan hulpverleners.

Het idee om docenten en ervaringsdeskundigen als tandems in te zetten is ontstaan bij de ‘Missing link’ in België, een project over armoede en sociale uitsluiting. Docenten en ervaringsdeskundigen geven bij dit project gezamenlijk

vorm aan het leerproces. Wetenschappelijke en theoretische kennis wordt zo gekoppeld aan de realiteit en de belevingen van mensen die in armoede leven. De leerstof krijgt op die manier een dimensie erbij en de nodige verdieping. Dat helpt de cursisten (docenten en ervaringsdeskundigen) om beter in het werkveld te staan. De ervaringen laten zien dat docenten en ervaringsdeskundigen elkaar en elkaars positie versterken door in tandems samen te werken. Voor docenten, onderzoekers en ervaringsdeskundigen die samen werken maar niet als een ‚tandem‘ optreden, zouden in het kader van een gezamenlijk leer- en ontwikkelproces regelmatig bijeenkomsten gepland kunnen worden.

Docenten geven in de digitale enquête (2013) allemaal aan dat het doel van de les werd behaald. Ook hier valt nog meer uit te halen door te onderzoeken hoe de inzet van ervaringsdeskundigen kwalitatief beter ingebed kan worden in het geheel. De gastlessen staan nu nog los van het verdere lesprogramma en docenten geven aan dat ze graag zouden willen dat er een vervolg op komt en dat een ervaringsverhaal echt gebruikt wordt voor verdere verdieping. Wat valt er bijvoorbeeld voor toekomstige hulpverleners nou precies uit te leren? Het streven is dat de input van ervaringsdeskundigen niet alleen als illustratiemateriaal maar als kennisbron benut wordt. Daar moeten studenten vervolgens een slag mee maken (docent, bijeenkomst visiedocument, 2014). Op dit moment zijn medewerkers bezig om te onderzoeken hoe ervaringsdeskundigheid ingebed kan worden in het curriculum.

“Ervaringsverhalen komen op de manier waarop ze nu ingepland worden niet tot hun recht, en dat is jammer want het vraagt wel behoorlijk wat van mensen om zich zo open te stellen voor een klas.” (docent, persoonlijk gesprek, 2014)

4.4 Ervaringskennis van docenten

De wensen en behoeften van medewerkers van de HvA beperken zich al lang niet meer tot het inzetten van ervaringsdeskundigen als gastprekers. Naast de behoefte om meer aandacht te schenken aan ervaringen van studenten, bijvoorbeeld door middel van een apart leerprogramma of een keuzevak, is er de wens om ook tijdens supervisie met ervaringsdeskundigheid te werken. Een docent heeft ondertussen de ‘Leergang Ervaringsdeskundigheid Veerkracht (LEV)’ afgerond. Een tweede docent is er in september 2014 mee gestart. Deze

leergang is voor professionals die hun levenservaringen als bron van kennis willen onderzoeken en verder ontwikkelen tot ervaringsdeskundigheid die je kunt benutten in je werk (GITP-PAO, z.j.).

“De Leergang Ervaringsdeskundigheid heeft ervoor gezorgd dat ik op een andere manier naar mijn opgedane ervaringen als politiek activist, vluchteling en immigrant kan kijken. Ik beschouw deze ervaringen niet meer alleen als een last, maar ook als een bron van groei en kennis. De kennis die ik hieruit distilleer kan ik zowel voor mij zelf als persoon, als in mijn werk als docent, (leer) supervisor goed gebruiken. Deze kennis kan zorgen voor aansluiting, begrip en erkenning. Mijn ervaring in het afgelopen jaar is dat studenten, doordat zij meer ruimte krijgen om hun ervaringen met elkaar te delen, steeds vaardiger worden om in hun opgedane ervaringen leermomenten en krachten te ontleenen aan hun ontwikkeling die zij als hulpverlener kunnen gebruiken.”

(docent, persoonlijk gesprek, 2014)

Een spannend thema is de ervaringskennis van docenten. Die is steeds vaker onderwerp van gesprek is. Docenten geven aan dat zij door het werken met ervaringsdeskundigen gestimuleerd worden tot reflectie op hun docentschap. Zo liet een docent na afloop van een gastles weten dat hij het (goed) confronterend vond om te zien hoe gemakkelijk een ervaringsdeskundige een bepaald theoretisch aspect wist over te brengen terwijl hem dat niet was gelukt. Sommige docenten zijn zich er van bewust dat de meerwaarde van de inzet van ervaringskennis niet alleen gekoppeld is aan ervaringsdeskundigen en studenten maar ook aan henzelf.

Tijdens het Slotsymposium van het RAAK-project “Who knows?!” vertelde een docent dat hij zich tijdens het onderzoek afvroeg in hoeverre hij als docent gebruik maakt van zijn eigen ervaringen. Een andere docent zegt dat het volgen van het Traject Opleiding Ervarings Deskundigheid (TOED) voor haar een eyeopener was. Tijdens deze opleiding is zij de theoretische en rationele kennis die zij als docent heeft, ook gaan voelen. Vooral het ervaren van hoe die verbinding werkt, heeft haar wijzer gemaakt. Bijvoorbeeld dat het niet om de ervaring op zich gaat, maar om de emotionele beleving ervan. Daardoor heeft zij een nieuwe kijk op haar docentschap gekregen en zoekt ze nu hoe ze haar ervaringskennis als docent deskundig in kan zetten. Zij staat daarin niet alleen.

Een andere docent die naar aanleiding van een denigrerende uitspraak van een studente over een 'probleemgeval' een persoonlijke ervaring inbracht, in het kader van het thema 'personalisering van diagnoses' vertelt:

"De klas vond dat ik te persoonlijk en niet eerlijk naar de studente toe was geworden. Ik schrok ervan, werd enerzijds boos, anderzijds onzeker - zouden ze gelijk hebben, kon het niet wat ik gedaan had? Anderzijds dacht ik natuurlijk dat het wel moest kunnen. Interessant is natuurlijk dat je als docent in een andere rol stapt, bv. die van lotgenoot, en daarmee beleefde ervaring deelt, en dat de studenten daardoor in de war raken, boos worden en je onprofessionaliteit verwijten. Een aantal studenten konden deze rolwisseling niet aan en bleven bij hun standpunt dat het niet kon dat een docent een persoonlijke ervaring ,in de strijd' werpt. Ik realiseerde me wel dat ik destijds geen 'deskundigheid' had in die rol. Nu, jaren later en achteraf, vind ik dat ik dit gelijk de volgende les tot thema had moeten maken: de verschillende perspectieven en rollen, en de dichotomiebehoefte aan de orde stellen."

(docent, persoonlijk gesprek, 2014)

De meningen over de inzet van ervaringskennis van docenten liggen gevoelig, onder andere omdat het botst met het traditionele beeld van de docentenrol. Persoonlijke ervaringen van docenten horen over het algemeen niet in het klaslokaal. Professionele afstand kenmerkt niet alleen het sociale werk maar ook de relatie tussen docenten en studenten. Docenten zijn niet alleen leveranciers van informatie maar ook rolmodellen en mensen. Een kerndilemma van sociaal werk is de verhouding tussen afstand en nabijheid. Hoe kunnen docenten menselijkheid en gelijkwaardigheid overbrengen als deze 'nabije' aspecten tegelijk buiten de deur moeten blijven? De weg van het idee van professionele afstand naar professionele nabijheid in het onderwijs zal zeker ook een uitdaging blijven en een lange adem vragen.

"Bij ervaringskennis gaat het er niet om te pas en te onpas met eigen verhalen te wapperen, maar om de onmetelijke diversiteit aan belevingen te ontdekken en te beseffen dat er geen zeker weten bestaat. Opdat er ruimte ontstaat voor niet bevooroordeeld zijn, voor 'langzame vragen' en voor wederkerigheid. Laten wij dat ook onszelf gunnen en daarmee een voorbeeld zijn voor studenten."

(docent, persoonlijk gesprek, 2014)

5 TOT SLOT: OMDENKEN EN VISIE ALS DRIJVEREN

Tot dusver het ervaringsverhaal van medewerkers van de HvA. Hoe sluit je nou een verhaal af dat nog niet af is? Vaak eindigen documenten over ontwikkelingen met een opsomming van toekomstplannen en activiteiten, maar daar zie ik van af. Ik vind het belangrijker om ter afsluiting een aantal wezenlijke en overkoepelende aspecten nog eens wat algemener op een rijtje te zetten: de attitudes en krachten die ten grondslag liggen aan duurzame veranderingen en vernieuwingen.

5.1 De strategie van omdenken

De voorafgaande beschouwingen hebben misschien duidelijker kunnen maken dat de situatie binnen een onderwijsinstelling niet echt verschilt van de situaties in organisaties in de praktijk. De drie tegenstellingen die Stam (2013) in "Het belang van onzeker weten" toelicht, en waar volgens hem sociale werkers mee geconfronteerd worden, spelen ook een rol in de academische wereld. Deze drie tegenstellingen komen neer op: 1. systeem- versus leefwereld, 2. topdown-versus bottom-up ontwikkeling, en 3. inductief versus deductief leren. De vraag hoe ermee om te gaan is niet zomaar te beantwoorden, dat zal binnen elke organisatie/instelling en team zelf onderzocht moeten worden. Misschien komt het allemaal gewoon neer op het toepassen van het principe van omdenken van Gunster (2008): 1. Maak van een probleem een feit. 2. Maak van een feit een mogelijkheid. Het is zeker niet altijd eenvoudig om problemen zodanig te benaderen maar deze manier van denken kan ook helpen om niet verzeild te raken in frustraties en op de verkeerde dingen te (blijven) focussen. En, omdenken is ook nodig om niet buiten adem te raken.

5.2 Gebundelde krachten

Sinds ik als ervaringsdeskundige werk vind ik het erg intrigerend te observeren dat alleen al het begrip ervaringsdeskundigheid over het algemeen iets op gang lijkt te brengen in mensen. Dat was vier jaar geleden al zo en nu

nog. Wat de complexe ontwikkelingen op de HvA betreft zie ik dat de inzet van ervaringsdeskundigheid zeker een bijdrage kan leveren om op den duur tot fundamentele veranderingen te komen. Dat kan alleen dankzij de daad- en geestkracht van medewerkers van de HvA. Ervaringsdeskundigheid zelf transformeert niets. Het komt neer op hoe mensen er tegen aankijken en wat ze er wel of niet mee (willen) doen. Ik vergelijk dat met iemand in nood een hand aanreiken. Hoewel zo'n moment voor sommigen beslist een *turning point* kan zijn, is het niet het gebaar dat substantiële veranderingen teweeg brengt in/voor de ander, al helemaal niet op lange termijn. Dat ligt uiteindelijk bij de beslissingen en keuzes van de diegene zelf, beginnend bij het onderzoeken of verandering überhaupt de wens of het doel is.

In "De lerende organisatie: actueel of achterhaald?" beschrijft Van Rossum (2011) kenmerken van een lerende organisatie. In haar beschouwingen verwijst zij naar de gedachte van Senge (1994) dat er doeners, beslissers, denkers en bezinners nodig zijn om collectief een verandering op gang te brengen en een continue verandering te laten voortduren (pag. 11). Vanuit een helicopterview is dat wat op de HvA te observeren is: een kleinschalig maar wel groeiend netwerk aan doeners, beslissers, denkers en bezinners die op allerlei verschillende plekken, niveaus en manieren bezig zijn met veranderingen, als ook met onderzoeken hoe het nou zit met al die 'dure' woorden zoals gelijkwaardigheid, empowerment en wederkerigheid. Voorop staat dat medewerkers en ervaringsdeskundigen eensgezind optreden als best persons, kwartiermakers, outreachende werkers en *critical friends*, en zich niet uit het veld laten slaan als het moeilijk wordt. Wetende dat de samenwerking met ervaringsdeskundigen niet overal op deze manier verloopt, lijkt het er sterk op dat een bepaalde houding en visie een groot verschil maken. Alleen, hoe kom je aan een visie en hoe werk je vanuit een visie?

5.3 Werken vanuit visie

De literatuur en consulting bureaus reiken veel gedachten aan over visie. Op visie-strategie.nl wordt bijvoorbeeld het verschil tussen missie, visie en doelstellingen uiteen gezet en gezegd, dat visie neerkomt op naar het nu en de kansen in de toekomst te kijken. Volgens Ferguson (2006) is visie geleide verbeelding en niet het doel maar een doelstellend mechanisme. Visie is dus niet iets wat

van de een op de ander dag ontstaat, of dat afgedwongen kan worden, maar wat groeit door herhaaldelijk aandacht te schenken aan wat is en wat gewenst is. Verder zegt Ferguson (2006) dat vanuit visie werken onder andere betekent actief te zijn maar niet manipulerend. Het vraagt om een houding die principieel overeenkomt met een aantal kenmerken van herstelondersteuning. Herstelondersteuning gaat bijvoorbeeld om het hebben van een houding van hoop en optimisme, present zijn, het herkennen en stimuleren van het benutten van eigen krachten, zowel individueel als collectief, en gericht zijn op het vergroten van eigen regie (Boevink et al uit: Driessen et al, 2013). Driessen et al zeggen verder dat herstel niet overgenomen kan worden van de persoon die het betreft. Wel kan het herstelproces gefaciliteerd en gestimuleerd worden. Deze gedachten sluiten helemaal aan bij het karakter van agogische handelen: het zodanig interveniëren, begeleiden, faciliteren, enzovoort, dat hetgeen binnen een sociale dimensie zo optimaal mogelijk is of als zodanig wordt beschouwd, ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd. De interventie is daarbij steeds zodanig, dat de betrokken individuen zelf, samen met anderen, hun situatie maken zoals zij vinden dat deze moet zijn, binnen de kaders van hun eigen en de gegeven contextuele mogelijkheden (Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs, 2008). Vanuit visie werken betekent dus ook herstelondersteunend en agogisch handelen. Dit is trouwens een illustratie van het feit dat verschillen marginaal zijn en dat er geen scheidslijnen getrokken kunnen worden tussen bepaalde concepten en specifieke groepen mensen of omgevingen.

Het meest uitdagende aspect van de visie van medewerkers op de HvA is het creëren van synergie tussen onderwijs, onderzoek en praktijk. Dat zal nog een lange adem vergen en veel toewijding aan het vierde aspect van het BIOS-principe: samen in plaats van apart, namelijk de professionals en hun 'cliënten' die zichzelf en elkaar, samen met staf en management, als onderdeel zien van de nodige veranderingen. Zo kunnen ze flexibele, ondersteunende kaders scheppen voor de transitie van exclusieve naar inclusieve verantwoordelijkheid. Cocreatie gaat immers uit van het principe: als je geen deel bent van het probleem, kun je ook geen deel uitmaken van de oplossing (Kahane uit: Stam, 2013). In de wandelgangen van de HvA werd de wens kenbaar gemaakt om het ervaringsdeskundige en informele perspectief ook op beleidsniveau vast te betrekken. Of dat ooit zal gebeuren? We zullen het zien.

BIBLIOGRAFIE

- Desain, L.; Driessen, E.; Graaf, W. van de; Holten, J.; Huber, M.; Jansen, M.; Metz, R.; Sedney, P. (2013). *Ervaringen met de inzet van ervaringsdeskundigheid*. Amsterdamse Wmo-werkplaats: Eigen uitgave Hogeschool van Amsterdam.
- Dijkstra, S. (2010). *Verborgene schatten*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
- Driessen, E.; Holten, J.; Huber, M.; Passavanti, E.; Sedney, P.; Soto, X. Vado. (2013). *Begrippenkader*. Amsterdamse Wmo-werkplaats: Eigen uitgave Hogeschool van Amsterdam.
- Erp, N. van e.a. (2012). *Vernieuwde inzet van ervaringsdeskundigheid*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Feber, A. de. (2013). *Koersbesluit Amsterdamse Zorg: Noodzaak voorop*. Website Gemeente Amsterdam: <http://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie-diensten/wzs/programma'-wmo/awbz-wmo/nieuws-awbz-wmo-1/koersbesluit/>
- Ferguson, M. (2006). *Aquarius NU! Een radicale keuze voor gezond verstand*. Deventer: Uitgeverij Ankh-Hermes bv.
- Fromm E. (2002). In I. D. Yalom, *The gift of therapy*. New York: HarperCollins Publishers.
- Goemans, V. (2010). *Een toverformule voor succes!* Website: www.mindz.com: <http://www.mindz.com/blog?n=13176&l=52>,
- Gunster, B. (2008). *Ja-maar ... huh?!* Utrecht: A. W. Bruna Uitgevers B.V.
- Haaster H. van et al. (2013). In P. E., *Projectplan Leren met Ervaring*. Hogeschool van Amsterdam.
- Kool J., B. J. (2013). *Doorleefd verstaan*. Website Disabilitystudies.nl: http://disabilitystudies.nl/sites/default/files/doorleefd_verstaan_kool_boumans_visse_2013.pdf
- Leergang Ervaringsdeskundigheid Veerkracht LEV*. (sd). Website: www.gitp.nl: <http://www.gitp.nl/individuen/gitp-pao/trainingen/leergang-ervaringsdeskundigheid-veerkracht-lev.aspx>
- Passavanti, E. (2013). *Projectplan Leren met Ervaring*. Hogeschool van Amsterdam.
- Plooy, A. (2013). In D. E. al, *Begrippenkader*. Amsterdamse Wmo-werkplaats: Eigen uitgave.
- Rationalisme*. (z.j.). Website: Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Rationalisme>
- Rossum, M. v. (2011). *De lerende organisatie: actueel of achterhaald?* Website van hrdynamiek.nl: <http://hrdynamiek.nl/wp-content/uploads/2012/04/Marianne-van-Rossum-1553947-Eindwerkstuk-december-2011.pdf>
- Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs. (2008). *Vele takken, één stam*. Amsterdam: Uitgeverij SWP Amsterdam. Website: www.vereniginghogescholen.nl/documenten/hbo-sectoren-1/sector-sociaal-agogisch-1/801-vele-takken-een-stam-1/file
- Spiegschaert e.a. 2005. (2013). In Driessen, E. Holten, J.; Huber, M.; Passavanti, E.; Sedney, P.; Soto, X. Vado. *Begrippenkader*. Amsterdamse Wmo-werkplaats: Eigen uitgave.

Stam M. (2014). Website: www.studiearena.nl: http://www.studiearena.nl/uploads/1401vanAWBZnaar-Wmo/plenaire_presentatie_1_van_verzorgingsstaat_naar_participatiesamenleving.pdf

Stam, M. (2013). *Het belang van onzeker weten*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Veerman D., Stam M. (2009). *Een veelstemmige koor*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

HET ANDERE PERSPECTIEF

Het verhaal van een ervaringsdeskundige bij de Hogeschool van Amsterdam

De term 'ervaringsdeskundigheid' is afkomstig uit de vrouwenbeweging en de Alcoholics Anonymous, en is onder invloed van de antipsychiatriebeweging in de jaren '60 door de cliëntenbeweging opgepakt. Tegenwoordig worden ervaringsdeskundigen steeds vaker ingeschakeld in de praktijk van het sociaal werk, de ggz, de verslavingszorg, maatschappelijke opvang en sinds een aantal jaren ook in het hoger onderwijs.

In 2009 nam het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren' aan de Hogeschool van Amsterdam de eerste ervaringsdeskundige in dienst en ook worden ervaringsdeskundigen ingezet bij de opleidingen SPH, MWD en SJD. Inmiddels heeft de HvA meerdere ervaringsdeskundigen in dienst en dat is uniek in Nederland. Tijdens gastlessen brengen zij de beleefde praktijk in het klaslokaal. Zij delen hun (herstel-)verhaal en reflecteren met studenten op belangrijke aspecten als bejegening. Persoonlijke ervaringsverhalen geven meer inzicht in de belevingswereld van mensen met diverse problematieken en achtergronden, en in onderdelen van de hulpverlening als herstelondersteuning. Studenten ervaren hoe het is om in gesprek te gaan met iemand die weet hoe voelt om in de hulpverlening terecht te komen.

In dit essay reflecteert ervaringsdeskundige Henrike Kowalk op de onderwijspraktijk bij de eerder genoemde opleidingen en op haar rol als medewerker bij het lectoraat 'Outreaching Werken en Innoveren'. Zij beschrijft hoe docenten en studenten stoeien met het concept van aansluiten bij de leefwereld. Uit gesprekken en een enquête komt naar voren dat de samenwerking tussen docenten en ervaringsdeskundigen, ondanks spanningsmomenten, als waardevol wordt ervaren. Kowalk pleit voor een tandem-constructie van docenten en ervaringsdeskundigen, om nog meer uit specifieke onderwijsprogramma's te halen.

De introductie van ervaringsdeskundigen in het onderwijs nodigt docenten en studenten ook uit om zelf hun ervaringskennis in te brengen. De grote vraag is nu: hoe kunnen studenten nog actiever met hun eigen ervaringen als bron van hun ontwikkeling aan de slag gaan?